

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2587-117x

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI'NDA BULUNAN OE_Yz_0909_01-10 DEMİRBAŞ NUMARALI MECMUA ÜZERİNE¹

Mert Hasan ŞAHİNTÜRK²

Özet

Özet

Mecmua kelimesinin birçok anlamı olsa da en basit tabiriyle bir araya getirilmiş, derlenmiş manzum veya mensur yazılan kitapçık, risale veya dergilere verilen umumi bir isimdir. Mecmuaların Anadolu sahasında inkişaf dönemi kesin olarak bilinmemekle beraber ilk örnekleri 15. asırda görülmüştür. Muhtevası itibarıyla dipsiz kuyuyu andıran mecmuaların gizli bir hazine olduğu geç fark edilmiştir. İçerisinde içtimai hayatın her noktasına ışık tutabilecek bilgilere sahip olan mecmuaların, Türk kültürüne, tarihine, edebiyatına birçok katkı sunabilir. Bu durum mecmuaların sahip olduğu değeri açısından ehemmiyetini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunan OE_Yz_0909_01-10 demirbaş numaralı mecmua incelenecektir. Mecmua toplamda 87 varaktır ve bazı sayfalar kullanılmamıştır. Nesih-talikh hat ile kaleme alınan mecmuanın muhtevasını dinî manzumeler oluşturmakla beraber umumi olarak hilye, naat ve miraciye türleri vardır. Mecmuanın müellifi, müstensihî ve yazıldığı tarih hakkında bir malumat yoktur. Bu yazıda mecmuada tespit edilen 15 şair hakkında muhtasar bilgi verilmiş ve mevcut olan şiirler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divan Edebiyatı, Mecmua, OE_Yz_0909_01-10.

A Study on Mecmua Numbered OE_Yz_0909_01-10 in Atatürk Library Of Istanbul Metropolitan Municipality

Abstract

Although the word Mecmua has many meanings, it is a common name given to booklets, treatises or magazines written in poetic or prose, compiled with the simplest expression. The period of development in the Anatolian area of the Mecmua is not known for certain but first samples seen in the 15th century. Mecmuas, whose content resembles a bottomless well, was discovered late to be a hidden treasure. Mecmuas, which have the knowledge to shed light on every point of life, can offer many contributions to Turkish culture, history, and literature. This situation reveals the importance of Mecmua in terms of its value. In this study, the Mecmua numbered oe_yz_0909_01-10 in the Atatürk Library of Istanbul Metropolitan Municipality will be examined. The Mecmua has 87 leaflets in total, and some pages have not been used. Although religious verses form the content of the Mecmua written with Nesih-talikh calligraphy, there are generally hilye, naat, and miraciye types. There is no information about the author, copyist, and history of the mecmua. The 15 poets identified in this paper briefed, and the poems available in the Journal examined

Key Words: Divan Literature, Mecmua, OE_Yz_0919_01-10.

¹ Bu makale, "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda Bulunan OE_Yz_0909_01-10 Demirbaş Numaralı Mecmuanın (1B-87B) Transkripsiyon Metni ve Mecmuaların Sistematiik Tasnifi Projesi'ne (MESTAP) Göre Tasnifi" adlı tezden türetilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, sahinturkmerthasan@gmail.com

GİRİŞ

Arapça bir kelime olan mecmua “cem” kökünden türemiştir. Sözlük anlamı toplanmış bir araya getirilmiş şey, toplanılıp biriktirilmiş şeylerin hepsi, koleksiyon, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş yazma kitap, türlü konulardan bahsetmek üzere çıkarılan risale, dergi demektir (Devellioğlu, 2015, s.689; Özön, 1989, s. 497). Bu tanıma ek olarak mecmuanın mecâmî’, mecmua’, câmi’ gibi aynı kökten türemiş kelimelerle -yalnız Osmanlı Türkçesi’nde- cüzdan, defter ve ceride isimleri de aynı manada kullanılmıştır (Uzun, 2003, s. 265-268). Ayrıca “Farsça’da ‘dilenci; dilenci çantası, dağarcık, torba’ gibi anlamlara gelen keşkûl kelimesi Arapça’da mecmua, antoloji” manasına gelir (Elmalı, 2002, s. 324-325). Anadolu’da ilk mecmualar 15. yüzyılda görülmekle beraber 16. ve 17. asırda peyderpey çoğalmıştır. Mecmuaların yanında bir de cönk ve sefineler vardır. Mecmuaların sefine ve cönk¹ ile birçok müşterek noktası olduğu gibi farklı yönleri de mevcuttur. Divan edebiyatı sahasında mecmuaların değeri son yıllarda artmış ve günümüzde mecmualar birçok yüksek lisans ve doktora öğrencisinin tez konusu olmuştur. Hâlbuki yıllar önce M. Fuat Köprülü ve A. Nihat Tarlan mecmuaların önemini bildirmişti². Mecmualar muhteva açısından oldukça zengin ve uçsuz bucaksız bir mahiyete sahiptir. İçeriğinin zengin ve muhtelif oluşunun ilk sebeplerinden biri de mürettibin mecmuayı kendi iç dünyasına göre şekillendirmesidir. Bu durum birçok karmaşıklığa sebep olsa da mecmualar, edebî malzeme olarak vazgeçilmez bir değere sahiptir. Mecmualar ile ilgili birçok tasnif yapılsa da özetle şöyledir: şiir mecmuaları, nazire mecmuaları, gazel ve kaside mecmuaları, biyografik bilgiler içeren mecmualar kültürel bilgiler içeren mecmualar, risale mecmuaları, naat mecmuaları, hilye, miraciye, ilahi, güfte, fetva mecmuaları, letaif mecmuaları manzum lügat mecmuaları, tıpla (şifahi) ilgili mecmualar, dua mecmuaları⁴ vs. gibi gruplandırılabilir. İçeriğini özetlemek gerekirse birçok şairin şiirleri ve onlara yazılan nazireler, Alevi-Bektaşî şiirleri ve bu kültüre ait İslamiyet öncesine dair âdetler ve görenekler, folklorik öğeler, reçeteler, yemekler, bayramlar, özel günler, gayrimüslimlere ait bilgiler,⁵ mürettibin bulunduğu bölge halkı hakkında bilgi vermesi gibi birçok sosyo-kültürel öğeler mecmuaların içeriğini oluşturabilir. Mecmualar manzum ve mensur olarak veya ikisi bir arada yazılabilir. Osmanlı İmparatorluğu’nun uç bölgelerinde o bölgenin diliyle veya gayrimüslimlerin diliyle yazılmış mecmualar da mevcuttur. Örneğin; Paic-Vukic’in (2012) “Mecmua İncelemelerinin Sınırları ve Olanakları: Bosna Mecmualarına Bir Yaklaşım” adlı makalesinde Boşnak ve Sırpçanın bir arada olması gibi. Bu durum kültürel açıdan zenginlik yaratsa da tetkik ve tahlil kısmında çetrefilli hâle gelebilir. Mecmuaların âşıklık geleneği ve sözlü kültürle olan ilişkisi üzerinde durulmalıdır. Unutulan bir türkü, şarkı, ağıt gibi türler mecmualar sayesinde gün yüzüne çıkarılabilir. Özellikle folklorik olması nedeniyle mecmua ve sözlü kültür ilişkisi genç akademisyen adaylarına telkin edilebilir. Mecmualar birçok bölümlere, sınıflara, şubelere ayrılabilir veya tasnif edilebilir ama kapsadığı içerik

¹Mecmua ve cönk hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Kut, “Mecmua” (1986: s. 170-173), Koz, “Cönk” (1977: s. 83-85). Gökyay, “Cönk” (1993: s.73-75), Gökyay, “Cönkler Üzerine” (2019: s. 69-147).

² Mecmualar hakkında akademik olarak ilk bilgi verme hasebiyle Köprülü, Türk Edebiyat Tarihi’nde Usûl (1989: s. 3-47), Tarlan, “Eski Mecmualar Arasında” (1946: S 1-2 s. 122-137) bkz. Ayrıca mecmuaların önemi ve katkıları için bkz. Köksal, “Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematiik Tasnifi Projesi (MESTAP)”, (2017: s. 133-152).

⁴ Akademik çalışmalar için bkz. Gıynaş, “Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası” (2011: S 25, s. 245-260).

⁵ Paic-Vukic, “Mecmua İncelemelerinin Sınırları ve Olanakları: Bosna Mecmualarına Bir Yaklaşım” (2012: s. 53-71).

açısından bu tasnifler yetersiz kalabilir çünkü; bulunan, çalışılan her mecmuanın yeni bilgiler sunma ihtimali ve diğer bilim alanlarıyla da müşterek noktası olabileceği göz ardı edilemez.

Mecmuaların tertibinde mürettibin indî fikirlerinin olma ihtimali nedeniyle incelenmesinin meşakkatli bir hâle gelmesi kaçınılmaz bir gerçektir ve birçok müdekkiki zor durumda bırakabilir. Bunun sebepleri ayrı bir makale konusudur ve tüm bunların yanında mecmuaların sağladığı pek çok yarar da vardır.⁶ Mecmualar, tezkirelerde zikredilen veya zikredilmeyen birçok divan şairini bünyesinde barındırır. Behiştî⁷ ve Kara Fazlî'nin⁸ divanları mecmualar sayesinde tertip edilmiştir. Şairlerin bilinmeyen şiirlerine veya tezkirelerde zikredilip de gün yüzünde olmayan birçok şaire mecmualar vasıtasıyla ulaşılabilir. Kısaca, Türk şiirinin gelişimini, değişimini ve geçirdiği merhaleleri tespitte mecmualar özellikle seçme şiir mecmuaları ve nazire mecmualarının önemi küçümsenemez (Tunç, 2000, s. 106).

1. OE_Yz_0909 Numaralı Mecmua Üzerine

Mecmuaların kısa ve öz bilgisinden sonra makalenin asıl konusunu İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında OE_Yz_0909_01-10 demirbaş numaralı mecmua oluşturur. Sistem mecmuanın içerisindeki her bir manzumeyi ayrı kataloglasa da esasında bu mecmuanın parçalarıdır. Her bir manzume 01-10 arasındadır ve bazıları da kataloglanmamıştır. Örneğin, Nabî'nin şiiri mecmuada olmasına rağmen ayrı bir katalogda gösterilmemiştir. Katalogda mecmuanın kâğıt yapısı hakkında bir bilgi yoktur. 1b-87b varakları arasında olup nesih ve talik hat ile kaleme alınmıştır. 11b-40a varakları arasında hareke usulü ile yazılmıştır. Sadece başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Mecmuanın sayfalarında en az 3 en fazla 19 satır yazı bulunmaktadır. 190x115, 150x75 mm. ebatlarındadır. Mecmuanın müellifi ve müstensihî hakkında herhangi bir malumat yoktur. Yazıldığı devir veya dönemi hakkında bir bilgi tespit edilememiştir. Sadece Mecmuanın 85b-86a varaklarının alt kısmında H.1191 (1777) temme tarihi vardır. Bu da mecmuanın tamamı hakkında net bir bilgi vermemektedir. Mecmuanın giriş başlığı şudur: Hazâ Hilve-i Şerîf Enbiyâ-yı 'İzâm Salavâtullâhi 'Alâ Nebiyyinâ ve 'Aleyhi's-Selâm Min Te'lîf-i Neşâtî el-Merhûm Der-Tevhîd-i Bâri Celle Celâl ve dua bölümü:

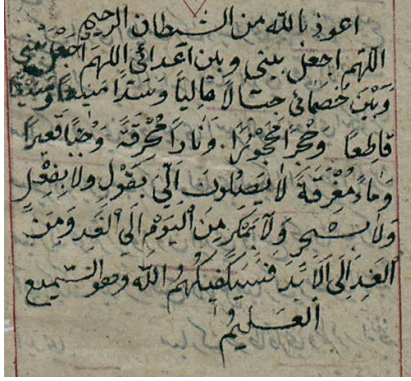
⁶ Bu konuda birçok makale ve tez sayılabilir. Bu kısımda örnek olabilecek birkaç makale gösterilmiştir. Aydemir, "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü" (2019: S 19, s. 147-154). Aydemir, "Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar" (2011: s. 87-100). Gürbüz, "Biyografik Değer Bakımından Şiir Mecmuaları" (2011: s. 315-328). Köksal, "Biyografik Kaynak Olarak Şiir Mecmuaları ve Kastamonulu İshâk-zâde Fevzî Mecmuası" (2016: s. 169-187. Koncu ve Çakır, "Şairleri Yetiştiren Bir Kaynak Olarak Mecmuâ" (2012: s. 117-134). Filan, "Saraybosnalı Mollâ Mustafa'nın Mecmuası Işığında Bir Osmanlının Topluma Bakışı" (2012: s. 271- 290). İsen Durmuş, "Kültür Tarihi Malzemesi Olarak Biyografik Kaynakları" (2011: s. 337- 343) vs. gibi birçok örnek gösterilebilir.

⁷ Aydemir, Behiştî Divanı, (2000), MEB, Ankara.

⁸ Özkat, (2005), Kara Fazlî'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve divânı (inceleme - tenkitli metin), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni.

2. Mecmuada Tespit Edilen Şairler

Mecmuada toplamda 15 şahıs tespit edilmiştir. Bu şahıslardan Abdülvehhâb eş-Şâmî ve Nazimü'l Vanî hakkında herhangi bir malumata ulaşılamamış ve mecmuanın 52a varağındaki menkıbenin müellifi hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Mecmuadaki şairler şöyledir:

2.1. Neşâtî: Hilye-i Enbiyâ

17. yüzyılın büyük şairlerinden ve sebkihindinin önemli temsilcilerindedir. Devrinde birçok şaire hocalık yapmıştır (Kaya, 1991, s. 14-23). Mecmuada 1b-8b varakları arasında olup Atatürk Kitaplığı'nda "Hilye-i enbiya/ [Neşati, Ahmed Dede Edirnevi \(ö. 1085 H.\)](#)" olarak geçer. Mesnevi nazım biçimi kullanılmıştır. Toplamda 193 beyittir ve Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün aruz kalıbıyla yazılmıştır. Nesih hat ile yazılmıştır ve

başlıklar kırmızı mürekkeple kaleme alınmıştır. Mecmua 9 beyitlik bir tevhid ile başlar. Naat ve sebep-i telif bölümlerinden sonra Âdem, İdris, Nuh, İbrahim, İsmail, İshak, Lut, Yusuf, Eyüp, Musa, Davud, Süleyman, Yahya, İsa olmak üzere 14 peygamberin vasıflarını 14 ayrı başlık altında verir. Hilyenin sonunda hatime veya hatimetü'l-kitab başlığı yoktur. Hilye'den birkaç beyit;

...

Minnet Allâh'a ki bâ-sad iclâl
Oldı Âdem 'alem-efrâz-ı cemâl
Nice demlerdi ki bâ-reşk-i derün
Cân ü dil olmuş idi garka-i hûn
Dem-i âhirde be-nûr-ı tevfiik
Eyleye lutfını Allâh refiik

...

2.2. Hoca Neş'et

Asıl adı Süleyman olan Neşet Efendi 18. asır şairlerindedir. Babası III. Ahmed ve I. Mahmud'a musahiplik yaptığından musâhib-i şehriyârî unvanıyla anılmıştır (Oğraş, 1991, s. 4-45). Mecmuada olmasına rağmen sistem bu manzumeyi diğer manzumeler gibi ayrı kataloglamamıştır. Mecmuanın 9a varağındadır. Hoca Neş'et İranlı âlim, şair ve mutasavvif Molla Abdurrahman-ı Câmî'nin Arapça mülemma Farsça naatına muhammes yazmıştır. Bu muhammes divanda mevcuttur (Oğraş, 1991: s. 161-162). Yedi bentten oluşmaktadır. Nesih hat ile kaleme alınmıştır. Fâ'ilâtün/ Fa'ilâtün/ Fa'ilâtün/ Fa'ilün kalıbıyla yazmıştır. Muhammes'ten bir bent;

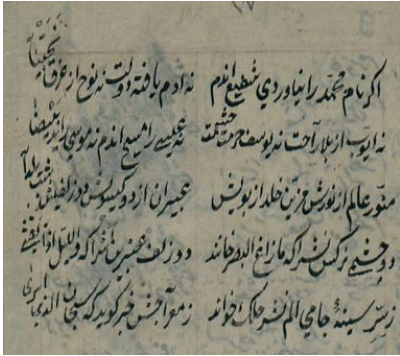
...

Bezm-i Câmîde mey-i 'aşkun olub cür'a-keşi
 Olmuşam mest-i mahabbet akıdub kanlı yaşı
 Ururam na're-i mestâne hemen subh u 'aşî
 Lî habîbün medeniyyün Arabiyyün Kureşî
 Ki büved derd ü gameş mâye-i şâdî vü haşî

...

2.3. Abdurrahmân Câmî

15. asırda yaşayan Molla Camî (öl. 1492) Fars şiirinin son büyük üstadı kabul edilmektedir. Câmî, üstün şairlik kabiliyeti yanında dinî, edebî ve aklî ilimlerle tasavvuftaki derin vukufundan ötürü birçok şair tarafından şiirlerine nazire yazılmış ve birçok eseri Türkçeye tercüme edilmiştir (Okumuş, 1993, s. 94-99). Mecmuanın 9b varlığında Molla Camî'ye ait 5 beyitlik Farsça bir manzume vardır. Nazım türü naattır. Nesih hat ile yazılmıştır. Atatürk Kitaplığı'nda ayrı bir eser olarak kataloglanmamıştır. Manzume aşağıdaki fotoğraftır.

2.4. Hâkânî Mehmed Bey: Hilye-i Sa'âdet

Hâkânî Mehmed Bey 16. asır şairlerindedir. Klâsik Türk şiirinin ilk hilyesini yazmıştır ve türünün en iyi örneği olarak kabul edilir (Külekçi, 1988, s. 7-16). Kütüphanelerde birçok yazması mevcuttur. Atatürk Kitaplığı'nda "Hilyet en-Nebi/ [Hakani, Mehmed Bey \(ö. 1015 H.\)](#)" olarak yer almaktadır. Mecmuanın 11b-40a varakları arasındadır. Nesih hat ile yazılmıştır. Başlık kısımlarında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Mesnevi nazım şekliyle vücuda getirilmiştir. Toplamda 696 beyittir. Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ fe'ilün kalıbıyla yazılmıştır. Hilye, besmele ile başlar. Bu bölüm sadece besmeleye ayrılmış olup toplamda 22 beyittir. Akabinde tevhid ve naat ile devam eder. Hz. Peygamber'in her uzvu için ayrı bir başlık altında anlatılmıştır. Bu bölümlerde önce suret sonra siret özellikleri anlatılmıştır. Eser 15 beyitlik hâtimetü'l-kitâb başlığı ile sona erer. Hilye'den birkaç beyit:

...

Besmeleyle idelim feth-i kelâm
 Feth ola tâ bu mu'ammâ- yı benâm
 Feyz-i ihsânî komaz kimseyi aç
 Ol müberrâ ana dünyâ muhtâç
 Anı derk idemez idrâk-ı fuhûl
 İremes kudretine fehm ü 'ukûl

...

2.5. Fevrî: Na't

Asıl adı Ahmed olup Hırvat asıllıdır. Hristiyan kökenli bir aileye mensuptur. 16. yüzyılın üdebasındandır (Kalpaklı, 1995, s. 505-506). Atatürk Kitaplığı'nda "Terkib-i bend der na't-ı Rasul-Allah/ [Fevri](#)" olarak kaydedilmiştir. Mecmuada 41a-46a varakları arasında terkihibendi vardır. Talik hat ile yazılmıştır ve başlık kısımlarında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Naat, terkihibent nazım şekliyle yazılmıştır. Toplamda 162 beyittir. Giriş başlığı Terkîb-i bend-i Fevrî der-Na't-ı Resûlullâh'tır. Naat, Fe'îlâtün/ Me'fâilün/ Fe'îlün kalıbıyla yazılmıştır. Naat'tan (Atila, 2012: s. 267-278);

...
 Ne özün fehm idübdür ehl-i hired
 Ne sözün derk idübdür ehl-i kemâl
 Zikrün olsun olursa dilde makâl
 Fikrün olsun olursa cânda hayâl
 Tûtiyâ-yı gubâr-ı hâk-i rehün
 Nice bin kuhl-i İsfahân'a değer
 ...

2.6. Cevrî: Hilye-i Çihâr-Yâr-i Güzin

17. asrın şairlerindendir. Asıl adı İbrahim'dir. Cevrî Çelebi, Cevrî Dede olarak da zikredilmektedir (Ceyhan, 2006, s.1-28). Atatürk Kitaplığı'nda "Hilye-i Cihar Yar-i Güzin/ [Cevri, İbrahim Çelebi \(ö. 1065 H.\)](#)" olarak geçer. Mecmuada 46b-51b varakları arasında hilyesi vardır. Talik hat ile yazılmıştır. Başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Mecmuada 143 beyit vardır ve Fe'îlâtün/ Fe'îlâtün/ Fe'îlün aruz kalıbıyla yazılmıştır Dört Halife'ye hilye yazan ilk şairdir. Hilyenin başlığı Hilye-i Çâr-Yâr-Nebiyi-i Muhtâr'dır. Hilye, naat ve mukaddimededen sonra Hz. Ebu Bekir'den başlamak üzere sırasıyla dört halifenin hususiyetleri hakkında bilgi vermiştir. Mecmua, hâtimetü'l-kitâb başlığı ile son bulur. Hilye-i Çihâr-Yâr-i Güzin'den birkaç beyit.

...
 Ol iki 'ayn-ı kerâmet basarı
 Halka eylerdi keremle nazarı
 N'ola surh oldu ise çeşmi müdâm
 Mest idi câm-ı mahabbetle temâm
 Gülbün-i cennet idi ol kâmet
 Ravza-i dîne virürdi zînet
 Heybetin görse eger Rüstem ü Sâm
 Havfdan ol dem olurdu ser-sâm
 ...

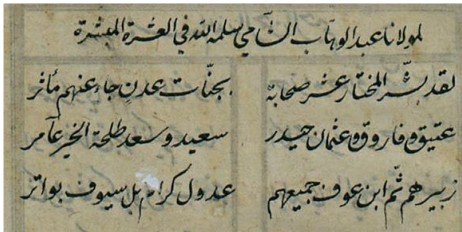
2.7. Menkabet-i İmâmân-ı Dîn ve Müctehidân-ı İlm-i Yakîn

Müellifi ve hangi tarihte yazıldığı belli değildir. Atatürk Kitaplığı'nda "Menkabet İmaman-ı Din ve Müctehidan-ı İlm el-Yakin" olarak yer almaktadır. Mecmuanın 52a-53b varakları talik hat ile yazılmış ve başlıklar kırmızı mürekkeple kaleme alınmıştır. Mesnevi nazım şekli kullanılmıştır. Toplamda 55 beyittir. Fâ'ilün/ Fa'lün/ Fâ'ilün/ Fa'lün kalıbıyla yazılmıştır. İslam Sünni dünyasındaki dört imam olan İmâm-ı A'zâm, İmâmü'ş-Şâfi', İmâm-ı Mâlik, İmâm Ahmed bin Hanbel'i konu edinmiştir (Tan, 2018, s. 93-107). Dört İmam'dan örnekler;

...
 Oldı sultânımız dahi Hanefî
 İre maksûdına celî vü hafî
 Mâḥaşal Şâfi' burûc-ı selef
 Bû Ḥanîfeye oldı hayr halef
 İctimâ' itdi aşl ile fer'î
 Mâlik oldı memâlik-i şer'î
 Dîn-i Aḥmedde çâr imâm-ı hümâm
 Kıldı her biri ictihâdı tamâm
 ...

2.8. Li-Mevlânâ Abdülvehhâb eş-Şâmî Sellemehullâhu fi'l- 'Aşeretî'l-Mübeşşere

Mecmuanın 54a varağında yarım kalmış hilye vardır. Nazım şekli kaside olup toplamda 3 beyittir. Başlıkta Abdülvehhâb eş-Şâmî ismi olup ve buradan da anlaşılacağı üzere bir aşere-i mübeşşeredir. Atatürk Kitaplığı'nda OE_Yz_0909_05 demirbaş numarada "54a yk.da Abd el-Vehhab eş-Şamî'nin üç beyti var" ibaresi geçmektedir. Hz. Ömer (Faruk), Hz. Osman, Hz. Ali (Haydar), ve Hz. Talha, Sa'îd gibi cennetle müjdelenen muhterem şahıslar vardır. Şiir aşağıdaki fotoğraftadır.

2.9. Na'tî Mustafa Bey: Hilye-i 'Aşere Mübeşşere

17. asrın sonlarında dünyaya gelen Na'tî Mustafa Bey mahlasını çok fazla naat yazmasından almıştır ayrıca hattattır (Erdem, 2008, s. 176-177). Atatürk Kitaplığı'nda "Hilye-i Aşere-i Mübeşşere/ [Na'tî](#)" olarak kaydedilmiştir. Hilye-i Aşere-i Mübeşşere'si mecmuada 54b-60b varakları arasındadır. Nesih hat ile kaleme alınmıştır. Başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır. Toplamda 164 beyittir. Bu manzume

Fe'îlâtün/ Fe'îlâtün/ Fe'îlün kalıbıyla vücuda getirilmiştir. Mecmuada bir başlık yoktur. “Bismillahirrahmanirrahim” ile başladıktan sonra naat bölümüne kadar Allah’a ve Hz. Peygamber’e övgüden sonra, tevhid, münacat vardır. Akabinde sebep-i telif bölümünde her birine ayrı bir başlık olmak üzere “Talha, Zübeyr, Sa’d, Sa’id, Abdurrahman ve Ubeyde olmak üzere altı muhterem zatın vasıflarını kaleme almıştır. Eser hatime bölümünü ile son bulur. Aşere-i Mübeşerre’den birkaç beyit;

...

Şükr-i bî-gâye ki ol Rabb-i enâm
Eyledi ‘âlemi gark-ı in’âm
Bî-bedeldir o nebiyy-i emced
Ya’nî mahbûb-ı hudâvend-i samed
Kerem u lutfuñ eyâ Rabb-i mecîd
Oldı kumlar sağışından da mezîd

...

2.10. Salâhaddîn ‘Uşşâkî: Hilye-i Hasaneyn

Asıl adı Abdullah Selahaddin’dir. Salahi-i Uşşâkî olarak tanınır. “Salâhî” mahlasını kullanmıştır. 18. asrın velut şairlerindendir. Ayrıca Türk edebiyatında ilk regaibiyye türünün ilk örneğini vermiştir (Akkuş, 1998, s. 9-92). Atatürk Kitaplığı’nda “Hilyet el-Hasaneyn/ [Salahi, Abdullah Salah ed-din b. Abd el-Aziz \(1130 - 1197 H.\)](#)” olarak yer almaktadır. Mecmuanın 61b-74a varakları arasında Hilye-i Hasaneyn’i mevcuttur. Nesih hat ile yazılmıştır. Başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır Fe’îlâtün/ Fe’îlâtün/ Fe’îlün kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevi nazım biçimi kullanmıştır. Mecmuada 410 beyit vardır bu rakam bazı kaynaklara göre değişebilir. Hilye “Hazâ Manzûme-i Hasanet fi Hilye-i Ahsenîni’l-Ahsenîn Radiyallâhu ‘Anhümâ Es-Salâha’d-dîn El-‘Uşşâkî Der-Tevhîd-i Bârî Celle Celâlü” başlığı ile başlar. Ardından münacat ve naat ile devam eder. Mukaddimeden sonra her uzuv ayrı bir başlık altında verilmiştir. Vakı’a-ı Kerbalâ ile son bulur. Hilye-i Hasaneyn’den bazı beyitler;

...

Geldi pes cûşa çü bahr-i vahdet
Zâhir oldı nice mevc-i kesret
Odur ol kâşif-i gencîne-i râz
Nice fehm ide kemâlini havâs
Buldu âdem çü ‘anâsırla vücûd
İtdi reftâr-ı çemen-zâr-ı şuhûd

...

2.11. Abdülbâki Ârif Efendi: Mi'râciyye

17. asırda dünyaya gelen Abdülbâki Ârif Efendi kaynaklarda genelde Ârif mahlasıyla bilinir. Bazı kaynaklarda “Sadr-ı Rûm” ya da Arapça kaynaklarda Ârif er-Rûmî olarak zikredilir (Şahin, 2002, 18-20; Ayan, 1986, s. 1-11). Atatürk Kitaplığı’nda “Miraciye/ [Arif, Süleyman Arif b. Hasan \(ö. 1183 H.\)](#)” olarak kaydedilmiştir. Miraciye Arif Süleyman’ın değil Abdülbâki Ârif Efendi’ye aittir. Arif Efendi’nin ismi ve Miraciyesi uzun bir süre başka isimlerle karıştırılmış ve sehven diğer şairlere mal edilmiştir.⁹

Mecmuanın 74a-75a varakları arasında miraciyesi vardır. Nesih hat ile yazılmıştır. Başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Mecmuada sadece 23 beyit mevcuttur. 12 beyitlik tevhid bölümünün aruz kalıbı Mef’ûlü/ Mefâ’ilün/ Fe’ûlündür. Akabinde Münacat yer alır ve 12 beyittir. Menşûrât fi’r-rivâyet adı altında “Miraç Gecesi” ne giriş kısmı vardır ve mensurdur. Mecmuadaki Miraciyye burada son bulur. Miraciyeden;

...
İnsânı kılub melekten ekrem
Mescûd-ı melâ’ik oldı Âdem
Ol server-i hayr-ı enbiyâyı
Ol mefhâr-ı cem’-i esfiyâyı
Hem eşref-i mübde’ât kıldı
Hem ekrem-i kâ’inât kıldı
...

2.12. Nâyî Osman Dede: Mi'râciyye

Osman Dede, 17. asrın büyük musiki üstatlarından birisidir. Kutbünnâyî olarak anılan Osman Dede önemli bir bestekârdır (Çakır, 1998: XV-XXXIV). Atatürk Kitaplığı’nda “Terşihat” olarak geçer. Mecmuada 77b-82a varakları arasında meşhur miraciyesi vardır. Nesih hat ile yazılmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Fâ’ilâtün/ Fâ’ilâtün/ Fâilün kalıbıyla kaleme alınmıştır. Tevşihler hariç 108 beyittir. Miraciye, “Hazâ Tevşih-i Mi’râcü’n- Nebiyyi’l-‘Aleyhi’s-Selâm-ı der-Makâm-ı Segâh” ile başladıktan sonra “segâh, dügâh, nevâ, sabâ, hüseynî” makamlarıyla son bulur. Suphi Ezgi’nin eserinde miraciyenin tevşih bölümleri ve notaları mevcuttur (Ezgi, Nazari ve Ameli Türk Musikisi 1933: C. 3, s. 102-142). Miraciye’deki bestelenmiş tevşihlerin nazımı Şeyh Nasûhî’ye aittir. Miraciye’den birkaç beyit;

⁹ Bu yanlış anlaşılma şöyledir: “Çeşitli kütüphanelerde tetkik ve eserlerde bu mi’râciye yanlış olarak Ârif Süleyman, Ârif Süleyman İstanbulî Bey, Bâkî, Ârif Süleyman Bey, Sırrı Abdülbâkî Dede gibi ayrı şahıslar adına kaydedilmiştir. Bu Mi’râciyelerin hepsi Abdülbâkî Ârif’in mi’râciyesidir. Tâhirü’l-Mevlevî’nin önsözünde 1317’de İstanbulda, nâzımı Sırrı Abdülbâkî Dede olarak neşredilen eser de yine şâirimize aittir, müellifi yanlış tespit edilmiştir.” (Akar, 1987, s. 185). Akar, “Abdülbâkî Ârif’in eseriyle Ârif Süleyman’ın mi’râciyyesini birbirine karıştırarak tek bir esermiş gibi göstermiş, ayrıca *Manzûme-i Mi’râciyye* adıyla Tâhirü’l-Mevlevî tarafından yanlış olarak Sırrı Abdülbâkî Dede’ye ait gösterilip ayrıca da basılmıştır” (Uzun, 1988: s. 197). Hâlbuki Ârif Süleyman’ın kendine ait miraciyesi vardır. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Esra Okudan, “Ârif Mahlaslı Miraciyelerin Şâiri Olarak Abdülbâkî Arif ve Arif Süleyman”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

...

Hazret-i Ahmed sıfâtın söylerüz
 Mustafâ'nun mu'cizâtın söylerüz
 Yâd olunsun mu'cizât-ı Ahmedi
 Hoş bilinsün zât-i pâk-i emcedi
 Çün Burâk'ın gûşuna irdi kelâm
 Oldı biñ cân ile ol sultâna râm

...

2.13. Bosnalı Sâbit: Mi'râciyye

Asıl adı Alâeddin olup Sâbit mahlasını kullanmıştır. Bosna'nın Uziçe kasabasında dünyaya gelmiştir. Sâbit'in bir divanı ve küçük hacimli mesnevileri mevcuttur (Karacan, (2008, s. 1-349-350). Atatürk Kitaplığı'nda "Miraciye/ [Sabit, Ala ed-din Özıçevi \(ö. 1124 H.\)](#)" olarak kaydedilmiştir. Mecmuada 82b-85b varakları arasında miraciyesi vardır. Mecmuada miraciyenin üst kısmında Mi'râciyetü'l-Sâbit Efendi Merhum" ibaresi mevcuttur. Kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Nesih hat ile kaleme alınmıştır. Toplamda 93 beyittir. Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün kalıbıyla vücuda getirilmiştir. Bu Miraciye, şairin divanında mevcuttur (Karacan, 1991: s. 151-158). Sâbit Efendi, Mirâciye'sinin giriş kısmında Kur'ân-ı Kerim'deki İsrâ suresinin 1. ayetine telmihte bulunarak başlamıştır. Devamında Hz. Peygamber'in miraç hadisesinde geçirdiği olayları sırasına göre işlemiştir. Miraciye'den bazı örnekler;

...

Nuhustîn hatvede Allâhu ekber bu ne sūr'atdır
 İkâmetgâhı oldu ol İmâmın Mescid-i Aksâ
 Saf-ı ervâh-ı pâk-i enbiyâya muktedâ oldı
 O mihrâb-ı mukaddesde İmâm-ı sâhibü't-takvâ
 Berât-ı rahmet-i Mevlâ sutûrı idi ol saflar
 Vücûd-ı bî-nazîr-i Seyyidü'l-kevneyn ana tugra

...

2.14. Nâbî: Na't

Urfalı Nâbî, 17. yüzyılın büyük şairlerin başında gelir. Hikemî tarzın mümessilidir. Vefatından sonra kendi ekolü uzun bir süre yaşamıştır (Bilkan, 1997, s. XI- XXIII). Atatürk Kitaplığı'nda Nabî'nin adına bir katalog veya bir kayda rastlanılmamıştır. Mecmuada 85b varağında Na't-ı Şerîfû'n-Nâbî Efendi Merhûm başlıklı bir tane naat vardır. Nesih hat ile yazılmıştır ve başlıkta kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Bu şiir divanda mevcuttur (Bilkan, 1993: s. 865/537). Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün aruz kalınıyla kaleme alınmıştır. Toplamda 7 beyittir ve gazelden;

...

Es-selâm ey intisâb-ı zât-ı pâkûnle senün
 Oldı böyle nev-i insânî mükerrem es-selâm
 Es-selâm ey ceddün olmagla Halîl'e itdi
 Âteş-i Nemrûd'ı bir gülzâr-ı hürrem es-selâm
 Es-selâm ey kurb-i ahdün feyzinün te'sîridir
 K'eyledi ihyâ-yı emvât İbni Meryem es-selâm

...

Mecmuanın 86a varağında “Fetehnâ bi’ismi fettâhin li’yeftahîl-hayrîl-‘unvân” mısrasıyla başlayan Arapça na’t bulunmaktadır. Toplamda 14 beyitten oluşmaktadır. Mahlası ise Nâzımü'l Vânî’dir. Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Manzumenin alt bölümünde 1191/1777 tarihi vardır. Mecmuanın 86b varağı boş olup 87a varağında “Hazâ Hilyetü'n-Nebiyy Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem ” başlığı adı altında Hz Peygamber’in uzuvlarını anlatan Türkçe mensur bir şerh vardır. Bu varakta bulunan dua ile son bulur.

SONUÇ

Mecmuada toplamda 14 şair olup 15 tane manzume vardır. Mecmuada 6 hilye, 5 naat, 3 miraciye, 1 muhammes vardır. Mecmuada en çok kullanılan aruz kalıbı remel bahrinden Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün'dür ve bu kalıplar 5 manzumede tercih edilmiştir. Ekseriyetini hilye ve naat nazım türleri oluşturan bu mecmuada en uzun şiir Hakanî Mehmed Bey'e ait olan 696 beyitlik hilyedir. Mecmua toplamda 2076 beyit ve 7 bentten oluşmaktadır. Buna ilaveten Abdülbaki Arif'in Miraciyesi'nde yer alan mensur bölüm ve 87a varağında bulunan mensur şerh ile mecmuanın bütün içeriği verilmiştir. Hilye ve naat dışında menkabe, miraciyelerin de bulunduğu bu mecmuanın içeriğini dinî manzumeler oluşturmaktadır. Mecmuanın kim tarafından yazıldığı veya hangi döneme ait olduğu bilgisi mevcut değildir. Mecmuanın nesih-talik hat ile yazılması birden fazla müstensih tarafından kaleme alınma ihtimali doğuruyor. Bu çalışmada manzumelerin dil hususiyetleri incelenmemekle beraber şiirlerin arasında farklı devirlere ait dil özellikleri vardır. Bu da mecmuanın içerisindeki manzumelerin farklı dönemlerde yazıldığı izlenimi veriyor. Molla Camî'nin (öl. 1492) şiirlerine birçok şair tarafından nazire yazılması ve Fatih Sultan Mehmed'in onu İstanbul'a davet etmesi gibi amiller göz önünde bulundurulduğunda bu mecmuayı kaleme alan zatın edebî zevkinin yüksek olduğu kanaatine varılabilir. Mecmuaların konusu her ne olursa olsun hazine değerinde olduğu unutulmamalıdır. Birçok çalışmaya kaynaklık etme potansiyeline sahip olan mecmuaların daha fazla tahkik ve tahlil edilerek bu alana birçok katkılar sağlayacağı kesindir. Mecmuanın incelenen yönleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Mecmuanın İçerisindeki Şairler

No	Şair Adı	Nazım Türü	Nazım Şekli	Birimi	Aruz	Bahir
1	Neşâtî	Hilye	Mesnevi	193 beyit	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün Fe'ilün	Remel
2	H. Neş'et	Na't	Muhammes	7 bend	Fâ'ilâtün/Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün	Remel
3	Câmî	Na't	-	5 beyit	-	-
4	Hâkânî	Hilye	Mesnevi	696 beyit	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün Fe'ilün	Remel
5	Fevrî	Na't	Terkîb-i bend	162 beyit	Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/ Fe'ilün	Hafif
6	Cevrî	Hilye	Mesnevi	143 beyit	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün Fe'ilün	Remel
7	-	Menkabe	Mesnevi	55 beyit	Fâ'ilün/Fa'lün/Fâ'ilün / Fa'lün	Kâmil
8	A. eş-Şâmî	Hilye	Yarım kalmış bir kaside	3 beyit	-	-
9	Na'tî	Hilye	Mesnevi	164 beyit	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün Fe'ilün	Remel
10	S. 'Uşşâkî	Hilye	Mesnevi	410 beyit	Fe'ilâtün/Fe'ilâtün Fe'ilün	Remel
11	A. 'Ârif	Mi'râciye	Mesnevi	23 beyit	Mef'ûlü/Mefâ'ilün Fe'ülün	Hezec
12	N.O. Dede	Mi'râciye	Mesnevi	108 beyit	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün Fa'ilün	Remel
13	B. Sâbit	Mi'râciye	Kaside	93 beyit	Mefâ'ilün/Mefâ'ilün Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	Hezec
14	Nâbî	Na't	Gazel	7 beyit	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	Remel
15	Nazimü'l Vâni	Na't	Kaside	14 beyit	-	-

KAYNAKÇA

- Ak, Murat (2009), İslam Edebiyatında Aşere-i Mübeşşere, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Akar, Metin (1987), Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay, Ankara.
- Akkuş, Mehmet (1998), Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhi)'nin Hayatı ve Eserleri, MEB, Ankara.
- Atilla, Mustafa (2012), Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmûası (İnceleme-Tenkitleli Metin-Dizin), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Ayan, Hüseyin (1986), "Abdülbâkî Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesi", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, S 2, s. 1-11.
- Aydemir, Yaşar (2001), "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü", Bilig, S 19, s. 147-154.
- Aydemir, Yaşar (2011), "Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar", Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Atatürk Kültür Merkezi Yay, Ankara.
- Aydemir, Yaşar (2000), Behiştî Dîvânı, MEB, Ankara.
- Bilkan, Ali Fuat (1997), Nâbî Dîvânı, MEB, İstanbul.
- Ceyhan, Âdem (2006), "Dört Seçkin Dost'un Portresi" Cevrî İbrahim Çelebi'nin Hilye-i Çihâr-Yâr-ı Güzîn'i, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 4, S 1, s.1-28.
- Coşan, M. Esad (2017), "Türk Edebiyatında Na'tlar", Akademik Makaleler, Server Yay, İstanbul.
- Çakır, Müjgân (1998), Nâyî Osman Dede Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Ravzatü'l i'câz fi'l- Mu'cizâti'l- Mümtâz'ı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (2015), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Elmalı, Hüseyin (2002), "el-keşkûl", TDVİA, C 25, TDV Yay, İstanbul.
- Erdem, Sadık (2008), "Na'tî ve Hilye-i Aşere-i Mübeşşeresi", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C 1, S 2, s. 176-177.
- Erdoğan, Mehtap (2013), Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler, Kitabevi, İstanbul.
- Erkal, Abdülkadir (1999), Türk Edebiyatı'nda Hilye ve Cevrî'nin "Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzîn'i A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 12, s. 111-131.
- Ezgi, Suphi (1933), Nazari ve Ameli Türk Musikisi, Milli Mecmua Matbaası, İstanbul.
- Filan, Kerime, (2012), "Saraybosnalı Mollâ Mustafa'nın Mecmuası Işığında Bir Osmanlının Topluma Bakışı", Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII. Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı, Turkuaz Yay, İstanbul
- Gıynaş, Kamil Ali, (2011), "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, S 25, s. 245-260.
- Gökyay, Orhan Şaik (1993), "Cönk", TDVİA, C 8, TDV Yay, İstanbul.
- Gökyay, Orhan Şaik (2019), "Cönkler Üzerine", Eski, Yeni ve Ötesi, Yeditepe Yay, İstanbul.
- GÜRBÜZ Mehmet, (2011), "Biyografik Değer Bakımından Şiir Mecmuaları", Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yay, Ankara.
- İsen, Durmuş Tuba (2011), "Kültür Tarihi Malzemesi Olarak Biyografi Kaynakları", Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Atatürk Kültür Merkezi Yay, 2011.
- Kalpaklı, Mehmet (1995), "Fevrî", TDVİA, C 12, TDV Yay, İstanbul.
- Karacan, Turgut (2008), "Sâbit", TDVİA, C 35, TDV Yay, İstanbul.

- Karacan, Turgut (1991), Bosnalı Alaeddin Sabit-Divan, Cumhuriyet Üniversitesi Yay, Sivas.
- Kaya, B. Ali (1991), XVII. Asır Şairlerinden Neşâtî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Hilye-i Enbiyâ'sının Tenkidli Metni, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Koncu, Hanife; Çakır, Müjgân (2012), "Şairleri Yetiştiren Bir Kaynak Olarak Mecmuâ", Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII. Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı, Turkuaz Yay, İstanbul.
- Koz, M. Sabri (1977), "Cönk", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Türler, Dergâh Yay, C 2, İstanbul.
- Köksal, M. Fatih (2016), "Biyografik Kaynak Olarak Şiir Mecmuaları ve Kastamonulu İshâk-zâde Fevzî Mecmuası", Yâ Kebîkeç Mecmualar Arasında, Kesit Yay, İstanbul.
- Köksal, M. Fatih (2017), "Şiir Mecmualarının Önemi ve "Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)", Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori, Kesit Yay. İstanbul.
- Köprülü, M. Fuad (1989), "Türk Edebiyat Tarihi'nde Usûl", Edebiyat Araştırmaları I. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kurnaz, Cemal; Aydemir, Yaşar (2013), "Mecmualara Sorulması Gereken Sorular", Turkish Studies, V 8, I. 1, s. 51-64.
- Kut, Günay (1986), "Mecmua", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Türler, Dergâh Yay, C 6, İstanbul.
- Külekçi, Numan (1988), Hâkânî Mehmed Bey Hilye, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yay, Erzurum.
- Oğraş, Rıza (1991), Hoca Neş'et Divanı (İnceleme ve Tenkidli Metin), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Okudan, Esra (2008) Ârif Mahlaslı Miraciyelerin Şâiri Olarak Abdülbâkî Arif ve Arif Süleyman, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Okumuş, Ömer (1993), "Abdurrahman-ı Câmî", TDVİA, C 7, TDV Yay, İstanbul.
- Özkat, Mustafa (2005), Kara Fazlî'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve dîvânı (inceleme - tenkitli metin), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özön, Mustafa Nihat (1989), Osmanlı Türkçe Sözlük, İnkilâp Kitabevi, Ankara.
- Paic-Vukic, Tatjana (2012), "Mecmua İncelemelerinin Sınırları ve Olanakları: Bosna Mecmualarına Bir Yaklaşım", Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII. Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı, Turkuaz Yay, İstanbul.
- Şahin, Ali (2002), Abdülbâkî Ârif Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Şener, H. İbrahim (1983), "Neşâtî 'nin Hilye-i Enbiyası", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 1, s. 285-301.
- Tan, Bünyamin (2018), "Menkabet-i İmaman-ı Din ve Müctehidan-ı İlm-i Yakîn", Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, C 2, S 1, s. 93-107.
- Tarlan, A. Nihat (1946), "Eski Mecmualar Arasında", İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi C 1, S 1 s. 122-137.
- Tunç, Semra (2000), "Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmûası", S 6, s. 105-139.
- Uzun, M. İsmet (1988), "Abdülbâkî Ârif Efendi", TDVİA, C 1, TDV Yay, İstanbul.
- Uzun, M. İsmet (2003), "Mecmua", TDVİA, C 28, TDV Yay, İstanbul.